

1.

fléchette

คำคืนหนึ่งของเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1914 ในอาณาจักรปรัสเซีย ภายหลังเครื่องบินรบแหวกผ่าน่านฟ้าไป ผ่นเหล็กปลายแหลมได้โปรยปรายลงมา คมของมันทะลุหลังคา พื้นไม้ ร่างกายของมนุษย์ และสิ่งมีชีวิตที่พยายามข่มตานอนหลับหรือสะดุ้งตื่น เพราะเสียงสัญญาณเตือนภัย มันคืออาวุธมหาประลัยในรูปของ ลูกดอกเหล็กความยาวขนาดเท่านิ้วชี้หรือฝ่ามือ จำนวนนับร้อยพันที่ถูกโรยจากฟากฟ้า อาศัยแรงโน้มถ่วง เป็นพลังทำลายทุกสรรพสิ่งบนพื้นผิวโลก ดังเช่นที่โรแบร์ท มุซิล (Robert Musil) นักเขียนชาวออสเตรีย นามอุโฆษได้พรรณนาไว้ในเรื่องสั้น *Black Bird* ว่า

“It’s an aerial dart. These were pointed iron rods no thicker than a pencil lead that planes dropped from above in those days. And if they struck you in the skull, they came out through the soles of your feet...”¹

เมื่อแรกเห็นงานภาพวาดชุด PINDROP ของสุดาภรณ์ เตจา ผมพานึกไปถึงลูกดอกเหล็ก (*fléchette*) ที่กองทัพฝรั่งเศสเคยใช้ในสงครามโลกครั้งที่หนึ่งในฉับพลันทันที ต่อเมื่อมีโอกาสได้อ่านที่มา แนวคิด หรือ กระทั่งได้สนทนากับศิลปิน จึงได้ทราบว่าผลงานชุดนี้มีความละเอียดอ่อนละเอียดละไมกว่าการเป็นภาพจำลองของอาวุธประหัตประหาร ทว่าเป็นคำถามถึงห้วงเหตุการณ์และสิ่งที่เรียกว่า ‘เวลา’ ในชีวิตของเรา เป็นการ “เสนอทวิภาพของเหตุการณ์ที่ยังไม่สิ้นสุดและเหตุการณ์ที่สิ้นสุดลงแล้ว ภายใต้ปริภูมิจินตภาพเดียวกัน จากการสังเกตคนละมุมมอง คนละห้วงเวลา” โดยงานชุดนี้ได้สืบบย้อนกลับไปยัง *Julietta*² นิทรรศการศิลปะชุดก่อนหน้าของสุดาภรณ์ที่มีการจัดวางเข็มหมุดบนกลีบกุหลาบโรยราเหนือผิวน้ำ ในระหว่างนิทรรศการ เมื่อเวลาผ่านไป กลีบกุหลาบเริ่มเสื่อมสลาย เข็มบางเล่มร่วงหล่นจมสู่เบื้องล่าง คราบสนิมจากเข็มนั้นทิ้งร่องรอยไว้ที่พื้นผิวของกันแจกัน ศิลปินไม่นำเข็มที่ตกลงไปแล้วขึ้นมาใหม่ ทว่า ตัดสินใจปล่อยให้ปรากฏการณ์นั้นดำเนินต่อไป

เข็มที่ประคองตัวอยู่บนกลีบดอกไม้คล้ายกับเป็นภาพแทนของดุลยภาพเปราะบางแห่ง ‘ชีวิต’ ซึ่งก็คือ ‘เวลา’ ดังที่ *Being and Time* ผลงานทางปรัชญาเรื่องยิ่งใหญ่ของมาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger) ถูกอ่านและถูกตีความว่า สุตท้ายแล้ว การมีอยู่ก็คือเวลา (Being is Time)

¹ Robert Musil, *Posthumous Papers of a Living Author*, translated by Peter Wortsman (New York: Archipelago Books, 2006) 158.

² จัดแสดงไปเมื่อ 2- 27 สิงหาคมปี 2023 ที่ People's Gallery หอศิลป์วัฒนธรรมแห่งกรุงเทพมหานคร

2.

punctus contra punctum

ไม่เพียงเท่านั้น ผลงานชุด Pindrop(red) ยังได้อ้างอิงกลับไปถึง *The Art of Fugue* ของโยฮันน์ เซบาสเตียน บาค (Johann Sebastian Bach) คีตกวีคนสำคัญจากยุคบาโรก ทั้งจำนวนผลงานและเทคนิควิธีการทำงานในแต่ละภาพที่เล่นล่อไปกับงานประพันธ์ของบาค

แม้ยังไม่จบสิ้นสมบูรณ์ แต่ก็เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่า *The Art of Fugue* เป็นผลงานชิ้นเอกของบาคที่ก่อกำเนิดในช่วงท้าย ๆ ของชีวิต หากกระนั้นก็ยังคงเป็นที่ถกเถียงเรื่อยมาจวบจนปัจจุบันว่า อะไรคือแนวคิดหรือวัตถุประสงค์ในการประพันธ์ผลงานชิ้นนี้?

ข้อสมมติฐานแรก ที่เชื่อกันต่อมากว้างขวางมากชิ้นก็คือ *The Art of Fugue* เป็นส่วนหนึ่งของดนตรีฝึกเล่น และแม้แต่การประพันธ์เพลงในครรลองเดียวกับงาน *Inventions and Sinfonias* สุนทรียภาพอันก่อจากความเป็นคณิตศาสตร์และความสลับซับซ้อนของเสียงเครื่องดนตรีก็มาจากความสามารถทางการประพันธ์ที่เปลี่ยนไปในช่วงปลายชีวิตของบาค

ในขณะที่ข้อสมมติฐานถัดมาผูกพันกับช่วงเวลา 10 ปีสุดท้ายในชีวิตของบาคที่เข้าไปพัวพันกับกลุ่มปัญญาชนชั้นนำในไลป์ซิก ถึงขนาดเป็นสมาชิกในสมาคมดนตรีศาสตร์ (The Society of Musical Sciences) ที่ก่อตั้งโดยลอเรนซ์ มิซเลอร์ (Lorenz Mizler) และสมาคมนี้เองมีส่วนผลักดันให้บาคสนใจในดนตรีศาสตร์จากยุคโบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวสมการทางคณิตศาสตร์และสัญลักษณ์ที่ซ่อนอยู่ในสรรพสิ่งทั้งหลาย³ และ *The Art of Fugue* ก็เป็นหนึ่งในผลงานที่บาคประพันธ์ให้สมาคมดนตรีศาสตร์ โดยใช้เทคนิคทางดนตรี เคาน์เตอร์พอยต์ (counterpoint) หรือ *contrapunctus* ที่เป็นศิลปะการร้อยเรียงท่วงทำนองอิสระมากกว่า 2 ทำนองขึ้นไปภายใต้กฎเกณฑ์และทฤษฎีทางดนตรีที่บาคได้สร้างสรรค์หรือได้รับอิทธิพลมาจากคีตกวีในยุคก่อนหน้าจนกลายเป็นบทเพลงที่มีความสลับซับซ้อนก่อเกิดเป็นสุนทรียทางดนตรีที่แปลกต่างออกไป

เคาน์เตอร์พอยต์ของบาคนี้เองที่ได้กลายเป็นหัวใจสำคัญของงานชุด Pindrop(red) ที่นอกเหนือจะเป็นการภาพแทนของ 'เวลา' แล้วก็ยังเป็นภาพแทนของ 'เสียง' ที่แตกต่างกัน 'เท่าเทียมกัน' ภายใต้ระเบียบและกติกากฎที่ถูกออกแบบไว้ ส่วนการที่ศิลปินเลือกใช้สีแดงนั้นก็เพราะว่า ในบรรดาคัลสีแสงที่มนุษย์เราสามารถมองเห็นได้ก็คือ 'สีแดง' (ส่วนคลื่นแสงที่เลยผ่านไปก็คือ infrared) แต่ 'สีแดง' เป็นสีที่มีกำลังอำนาจต่ำสุด

การร่วงหล่น หรือกำลังร่วงหล่นในงานชุด Pindrop(red) โดยนัยนี้จึงอาจมองได้ด้วยเช่นกันว่าเป็นบทบันทึกทางการเมืองร่วมสมัยไปด้วยในเวลาเดียวกัน

³ Anatoly P. Milka, *Rethinking J.S. Bach's The Art of Fugue*, Translated by Marina Ritzarev (London: Routledge 2017) 11.

3.

Just in time

สิ่งที่น่าสนใจที่สุด อย่างน้อยสำหรับตัวผมเองคือการที่ภาพวาดชุด PINDROP ได้พาเราย้อนกลับไปพิจารณาความหมายของ 'เวลา' อีกครั้งหนึ่ง

จากโลกในศตวรรษก่อนหน้าที่ทุกสรรพสิ่งชีวิตด้วยอัตราเร่ง จนการติดอยู่กับ 'ความเร็ว' กลายเป็นพยาธิสภาพของมนุษย์ ในต้นศตวรรษที่ 20 เช่นที่มาร์แซ็ล พรุสต์ (Marcel Proust) นักเขียนชาวฝรั่งเศสได้กล่าวไว้ว่า ภายหลังจากการเกิดขึ้นของรถไฟ เราแทบไม่มีเวลาได้ครุ่นคิดพิจารณา (ชีวิตและทัศนียภาพรอบข้าง) เหมือนเช่นก่อนหน้า รถไฟสำหรับพรุสต์คือตัวแทนของโลกแห่งความรวดเร็ว หรือโลกภายใต้อัตราเร่งที่ถือเป็น 'สิ่งใหม่' สำหรับยุคสมัยของเขา

หากทว่าในกาลต่อมา (ปลายศตวรรษที่ 20) โลกได้เผชิญกับวิกฤตการณ์ใหม่ เมื่อเวลาของโลกแตกแยก กระจายกระจายออกไป (Dyschronicity) เป็นผลมาจากการแยกย่อยเวลาออกเป็นเสี้ยวส่วนเล็ก ๆ เพื่อจัดการและควบคุมของรัฐ ทูน และโดยเฉพาะทุนนิยมทางเทคโนโลยีที่ทำให้การอยู่กับเวลา การปล่อยทอดเวลา หรือการครุ่นคิดกับเวลากลายเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากขึ้น ๆ จนถึงขั้นเป็นไปได้⁴

หากชีวิตคือเวลา (ดังเช่นที่ไฮเดกเกอร์ใบบอกเป็นนัยไว้) ชีวิตในห้วงเวลาที่แตกเป็นเสี้ยวส่วนจะเป็นอย่างไรต่อไป นี่จึงเป็นปัญหาข้อสำคัญที่Byung-Chul Han นักปรัชญาชาวเกาหลี-เยอรมันพยายามสืบค้นหาคำตอบผ่านข้อเขียนจำนวนมากของเขา ซึ่งทำให้เราค้นพบว่า เพื่อจะกลับมาอยู่ในเวลา หรือสามารถจะประวิงเวลาเพื่อครุ่นคิดกับชีวิตได้อีกครั้งก็อาจจำเป็นต้องอาศัยความช่วยเหลือของวรรณกรรม ภาพยนตร์ ดนตรี หรืองานศิลปะงานสร้างสรรค์ที่ทำให้เรากลับมาเผชิญหน้ากับ 'ความเป็นอื่น' ทั้งที่อยู่ นอกและแม้แต่ในตัวเราอีกครั้ง

ดังนั้นจึงไม่เกินไปเลยไปจากความจริง หากจะกล่าวว่า ภาพวาดชุด PINDROP ของสุดาภรณ์ เตจา ถือเป็นผลงานที่สามารถทำให้เรากลับไปเผชิญกับ 'ความเป็นอื่น' ผ่านการเพ่งพิจารณา 'ภาพ' ที่ไม่ใช่แค่เครื่องประดับตกแต่งถมเติมพื้นที่ทางสุนทรีย์ะ แต่เป็น 'ภาพ' ที่ช่วยให้เราประวิงใคร่ครวญคิดในท่ามกลางเวลาที่แตกแยกกระจาย หรือกระทั่งสามารถนำพาเรากลับไปอยู่ใน 'เวลา' ที่ไม่อาจแบ่งแยกได้อีกครั้งหนึ่ง

⁴ Byung-Chul Han, *The Scent of Time* (London: Polity, 2017) vi.